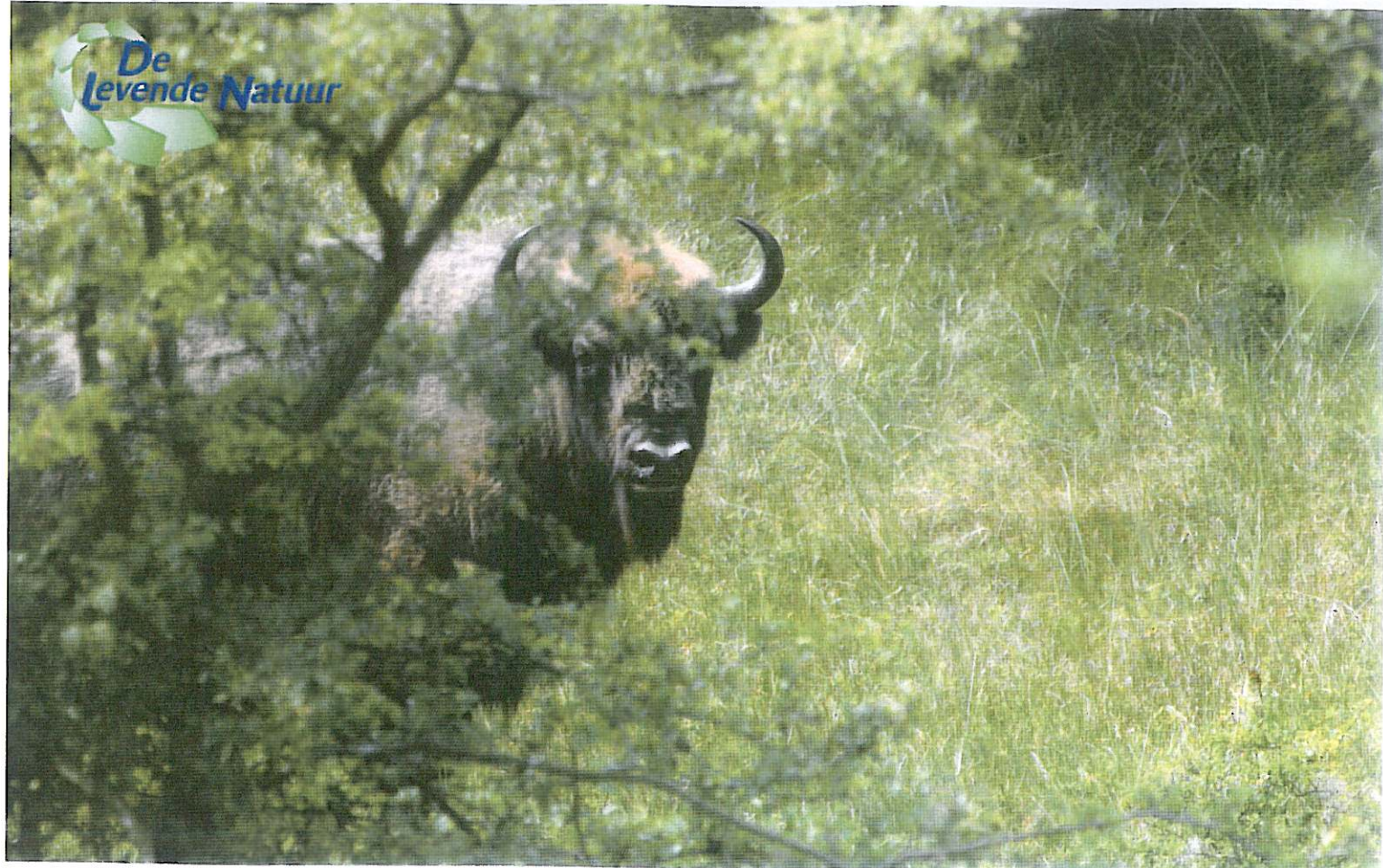

De Kraansvlak pilot: wilde Wisenten in een Nederlandse context

Joris Cromsigt,
Leo Linnartz,
Ralf Verdonshot,
Hans Esselink
& Han Olff

24 april 2007, de Wisent (*Bison bonasus* Linnaeus 1758), Europa's laatste wilde rundersoort, doet zijn intrede in een Nederlands natuurgebied. Om 6 uur in de ochtend worden in het Kraansvlak, een afgesloten deel van het Nationaal Park de Kennemerduinen, drie Wisenten uitgezet, twee 2-jarige koeien en een 4-jarige stier. Twee volwassen koeien (7-8 jaar) en een bijbehorend kalf zijn nog achtergebleven in het Poolse Bialowieza en zullen naar het Kraansvlak worden gebracht zodra het kalf voldoende groot is. Deze zes dieren zullen de komende vijf jaar in een ruim 220 ha groot deel van het Kraansvlak vrij rondlopen. Met dit initiatief lopen voor het eerst sinds eeuwen weer Wisenten rond in een natuurlijke situatie in de lage landen. De pilot kreeg veel aandacht van de media, maar het doel en met name het begeleidende onderzoek werd hierbij niet altijd even duidelijk belicht. Dit artikel gaat daarom in op deze twee aspecten, aangevuld met enkele eerste observaties uit het veld.

Achtergrond en doel van de pilot

Reeds lang wordt gefilosofeerd over de Wisent in het Nederlandse landschap: in 1975 pleitte Harm van de Veen in zijn 'De Veluwe Natuurlijk?' al voor herintroductie van de Wisent. Het is belangrijk te benadrukken dat het in het Kraansvlak gaat om een pilot, en dus niet om een herintroductie. Het initiatief tot de Kraansvlak pilot lag bij vier organisaties, te weten PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland, Ark Natuurontwikkeling, Stichting Kritisch Bosbeheer en Stichting Duinbehoud. De projectgroep, samengesteld uit deze vier organisaties,

beoogt met deze pilot te leren van wilde Wisenten in de Nederlandse context. Anders gezegd, het doel is de evaluatie van ecologische en beheertechnische aspecten rond de aanwezigheid van de Wisent in een Nederlands natuurgebied, alsmede van de reactie van het grote publiek hierop. De projectgroep hoopt dat deze kennis en ervaring een rol gaat spelen bij toekomstige overwegingen voor mogelijke herintroducties van deze soort in Nederland en andere gebieden in West Europa. De groep Wisenten is geselecteerd in nauwe samenwerking met de IUCN Euro-

pean Bison Specialist group om de juiste genetische en sociale samenstelling te waarborgen. De projectgroep streeft er samen met de IUCN naar dat dieren die gedurende de pilot verwijderd moeten worden (bijv. door het overschrijden van de draagkracht van het Kraansvlak) ingezet worden in andere geschikte gebieden, liefst officiële herintroductiegebieden. In de toekomst zal de pilot worden uitgebreid met andere grote herbivoren (bijv. Koniks) om te kunnen leren van Wisenten in relatie tot deze andere grote grazers. Gedurende de looptijd van de pilot (vijf jaar) wordt

De stier, zo'n anderhalve maand na uitzetten. Duidelijk te zien zijn de typische beharing aan nek en kin, het stevige voorhoofd en de hoogoplopende schouderpartij (foto: Leo Linnartz).

gestreefd naar zo min mogelijk menselijk ingrijpen, dus ook in principe zonder de dieren in de winter bij te voeren, maar uiteraard met monitoring van het welzijn van de dieren. De pilot biedt een unieke kans om ervaring op te doen met deze wilde soort in Nederland. De projectgroep heeft de Radboud Universiteit Nijmegen en Rijksuniversiteit Groningen gevraagd de ecologische aspecten te monitoren.

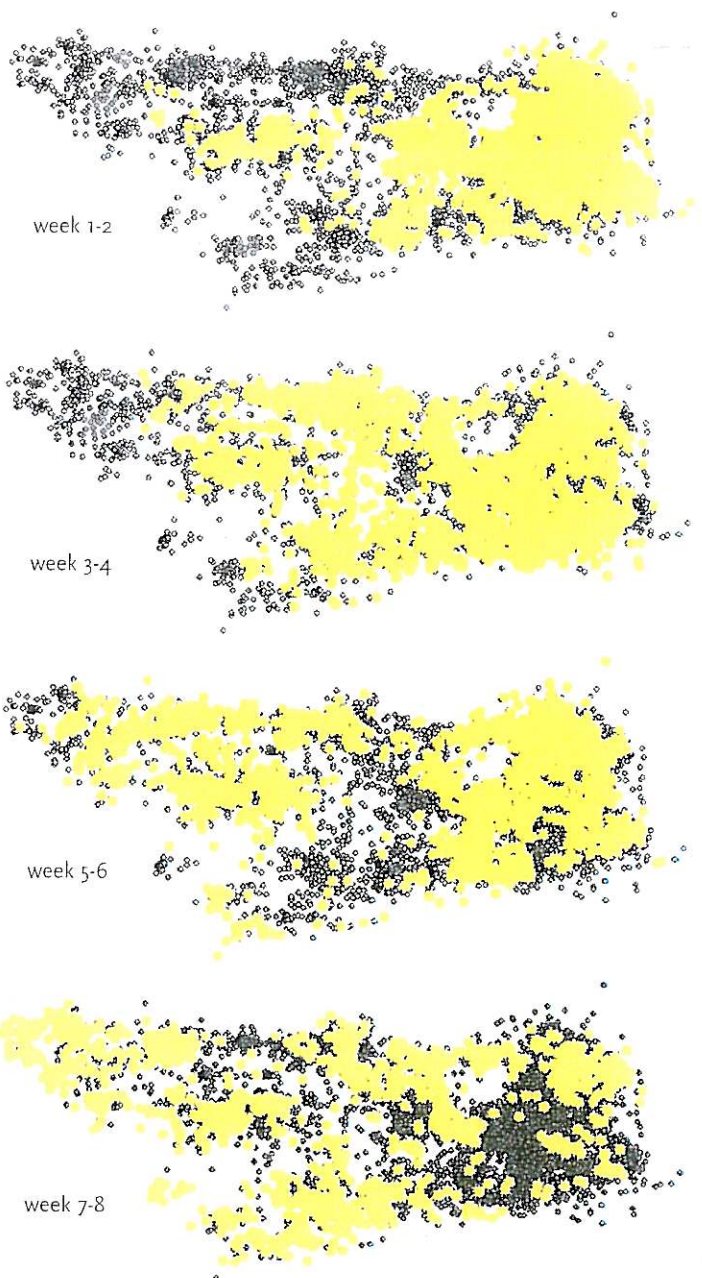
Begeleidend ecologisch onderzoek

Voor het onderzoek is het gebied met een tussenraster gesplitst in een noordelijk en zuidelijk deel. Tot de komende winter lopen de Wisenten alleen in het zuidelijk deel, zodat het noordelijk deel kan worden gebruikt als controlegebied. Aan de basis van de monitoring ligt het nauwkeurig bepalen van het ruimtegebruik van de Wisenten in het Kraansvlak. Hiervoor zijn vier van de zes Wisenten inmiddels uitgerust met GPS-GSM zenders. Deze vier dieren zijn de twee jonge koeien, die reeds in het Kraansvlak rondlopen, en de twee oude koeien die later volgen. Deze zenders bepalen met een vastgestelde frequentie (op het moment elk kwartier) de positie van een Wisent. Op basis van deze nauwkeurige locatiebepalingen richt het onderzoek zich op het gedrag en de ecologie van de Wisent en op het volgen van mogelijke veranderingen in de vegetatiestructuur en faunistische aspecten in het Kraansvlak onder invloed van de Wisent.

Ecologie en effect op vegetatie

De Rijksuniversiteit Groningen richt zich de komende jaren op de ecologie van de Wisenten in het Kraansvlak en de mogelijke invloed op de vegetatie. Er is onderzoek gestart naar de habitat en dieetselectie van de drie aanwezige dieren en naar het sociale gedrag. Met behulp van reeds beschikbare vegetatiekaarten (gebaseerd op luchtfotos en vegetatieopnamen) en gedetailleerde luchtfoto's wordt gevolgd hoe de habitatvoorkeur zich ontwikkelt. Aan de hand van de luchtfoto's wordt de vegeta-

Fig. 1. Verspreiding van twee gezenderde Wisenten in het zuidelijk deel van het Kraansvlak waar op 24 april 2007 drie Wisenten zijn uitgezet. De figuur laat alle ontvangen zenderlocaties zien van de twee vrouwelijke individuen (in grijs) en de locaties per twee weken in chronologische volgorde (in geel). Duidelijk is te zien hoe de Wisenten geleidelijk het gebied verkennen, van oost (waar ze zijn uitgezet) naar west.

Waakzaam gedrag van de stier over de twee koeien; foto genomen op de dag van uitzetten van de drie Wisenten (foto: Leo Linnartz).

tiestructuur gekwantificeerd; als eerste wordt de uitgangssituatie vastgelegd, waarna mogelijke toekomstige veranderingen onder invloed van de Wisenten bepaald kunnen worden. Gekoppeld aan de analyse van de habitatvoorkeur wordt volgens drie methoden de dieetselectie gevolgd: directe observatie, mestanalyse en vegetatieopnamen (aanbod zowel als vraat) in gebieden met hoog en laag wisentbezoek (op basis van de zendergegevens). Door middel van directe observaties worden bovendien het sociale gedrag en de dominantiestructuur in de groep gevolgd.

Effect op faunistische aspecten

De Radboud Universiteit Nijmegen onderzoekt of en hoe de Wisenten gedurende de looptijd van vijf jaar de biodiversiteit in het Kraansvlak beïnvloeden, met name faunistische aspecten. Er is een selectie gemaakt van diergroepen waarvan verwacht wordt dat hun voorkomen in het gebied beïnvloed zal worden door de aanwezigheid van de Wisenten. Er is onderzoek gestart naar spinnen en loopkevers. Hiervan is bekend dat ze sterk reageren op veranderingen in vegetatiemozaïeken. Verschillende potvaltransecten zijn uitgezet in het noordelijk controledoel van het Kraansvlak

om de uitgangssituatie zonder wisentbegrazing te bepalen. Bovendien vindt in het noordelijk deel broedvogelkartering plaats met behulp van vrijwilligers. In de toekomst zal ook onderzoek volgen naar de aantalonwikkelingen van bloembezoekende insecten, en mogelijke veranderingen in de mestfauna.

Breder ecologisch onderzoek

Het ecologisch onderzoek in het Kraansvlak biedt belangrijke mogelijkheden voor het verbeteren van onze ecologische kennis van de Wisent. Het IUCN actieplan voor het herstel van wisentpopulaties noemt als één van de belangrijkste problemen voor het plannen van herintroducties het ontbreken van adequate ecologische kennis over de Wisent. De weinige bestaande studies richten zich op gezondheidskwesties, genetica en morfologie, en in veel mindere mate op de ecologie van de soort. Bovendien zijn studies vrijwel volledig beperkt tot het Bialowieza bossysteem waar ze in de winter flink worden bijgevoerd, waardoor we niet weten hoe de soort zich in andere, bijvoorbeeld meer open, terreinen zal gedragen. Kortom, er is nog erg weinig bekend over de ecologie van deze soort in zijn oorspronkelijke Europese verspreidingsgebied. De RUG en

RU zullen de ecologische monitoring in het Kraansvlak op langere termijn dan ook inpassen in een breder onderzoeksprogramma, en laten aansluiten bij bestaand onderzoek aan wilde wisentpopulaties elders in (oost) Europa. Dit breed, vergelijkend ecologisch onderzoek moet bijdragen tot de noodzakelijke ecologische kennis voor herintroducties in Nederland en de rest van Europa.

Eerste observaties

De eerste twee maanden na het uitzetten zijn de Wisenten regelmatig gezien bij het uitzichtspunt dat is ingericht bij het Zwartevelde-meertje en vanaf het wandelpad langs het oostelijke raster. De dieren gedragen zich rustig. Uit observaties blijkt dat ze voortdurend als groep bijeen blijven, waarbij de stier zich vaak waakzaam opstelt. Figuur 1 laat zien hoe ze geleidelijk hun gebied uitbreiden richting het westen van het zuidelijk deel. Uit eerste observaties is ook duidelijk dat ze zich met name ophouden in de loof- en naaldbosjes in het gebied en zich slechts kort, voor het lopen van bosje naar bosje, in open terrein begeven. In de toekomst hopen we u in De Levende Natuur op de hoogte te houden van meer gedetailleerde resultaten van de Kraansvlak pilot.

Dankwoord

Het ecologisch onderzoek in de Kraansvlak pilot wordt voor een belangrijk deel mogelijk gemaakt door het Robert Persman Fonds, beheerd door het Prins Bernhard Cultuurfonds. Het wisentenproject zelf is mede mogelijk gemaakt door het VSB-fonds, de provincie Noord-Holland en de ANO-fundatie.

Dr. Ir. J.P.G.M. Cromsigt & Prof. dr. H. Olff
Community and Conservation Ecology
Rijksuniversiteit Groningen
Postbus 14, 9750 AA Haren
e-mail: j.p.g.m.cromsigt@rug.nl
e-mail: h.olff@rug.nl

Ing. L. Linnartz
Ark Natuurontwikkeling
Postbus 21, 6997 ZG Hoog Keppel
e-mail: lelie@wanadoo.nl

Ir. R. Verdonschot & Drs. H. Esselink
Animal Ecology and Ecophysiology/
Stichting Bargerveen
Radboud Universiteit Nijmegen
Toernooiveld 1, 6525 ED Nijmegen
e-mail: r.verdonschot@science.ru.nl
e-mail: h.esselink@science.ru.nl

De drie Wisenten net na het loslaten op 24 april 2007 voor één van de loofbosjes in het Kraansvlak, met links de 4-jarige stier en rechts de 2-jarige koeien. Duidelijk is de zender te zien om de hals van de meest rechtse koe (foto: Leo Linnartz).

